

Ivan Koprić (ur.) Europeizacija upravnog sudovanja u Hrvatskoj

Ana Đanić*

Prikaz knjige

UDK 35.077.3(497.5)(048.1)

S obzirom na promijenjenu ulogu, položaj, vrijednosti i očekivanja suvremenog društva općenito, ali i građana prema upravi, bilo je nužno osuvremeniti i modernizirati temeljna pravna pravila prema kojima javna uprava djeluje i postupa. Hrvatskom sustavu i organizaciji upravnog sudovanja kakvi su postojali do 2010. nalazili su se mnogobrojni nedostaci i isticala se potreba njegove modernizacije i europeizacije. Pri tome se posebno mislilo na potrebu prihvaćanja europskih pravnih i upravnih standarda i jamstava, koje su postavili Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe i *acquis communautaire*, te približavanja europskom modelu upravnosudske kontrole uprave. Ponajprije se moralo pristupiti opsežnoj i kvalitetnoj reformi upravnog postupanja i upravnog sudovanja kako bi se osiguralo, s jedne strane, brže i jednostavnije provođenje postupaka te, s druge strane, djelotvorna zaštita građana i javnog interesa. Na taj se način u okviru modernog upravnog sudovanja ostvaruje osnovno jamstvo zaštite temeljnih prava i sloboda građana, jača se povjerenje u sustav i institucije, štite se temeljne vrijednosti pravnog poretka, podupire se vladavina prava i pravna sigurnost te štiti javni interes. Donošenjem novog *Zakona o upravnim sporovima* iz 2010. može se reći da je hrvatski upravni spor u velikom dijelu usklađen s razvijenim europskim procesnim standar-

* Ana Đanić, asistentica na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, J. J. Strossmayer University, Osijek, Croatia, e-mail: adjanic@pravos.hr)

dima, osnovnim pravnim načelima i konvencijskim jamstvima. Postavljen je osnovni temelj u poticanju promjena, ali i pozitivan pomak u smjeru proširivanja područja primjene ovoga zakona. Treba se nadati da će novi hrvatski sustav sudbenog nadzora nad upravom unijeti pozitivne pomake i imati uzlaznu putanju u svom daljnjem razvoju.

U tom kontekstu pokazalo se nužnim održavanje i organiziranje savjetovanja pod nazivom *Novi Zakon o upravnim sporovima i nova organizacija upravnog sudovanja*, u organizaciji Instituta za javnu upravu 11. svibnja 2010. u Zagrebu. Kao rezultat tog savjetovanja pred zainteresiranim čitateljstvom nalazi se zbornik znanstvenih radova s međunarodnom recenzijom. Zbornik je izdan 2014. pod uredništvom prof. dr. sc. Ivana Koprića, predstojnika Katedre za upravnu znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i predsjednika Instituta za javnu upravu, a tiskan je u nakladi Instituta za javnu upravu iz Zagreba. Objavu tog djela podržali su i Upravni sud Republike Hrvatske, Ministarstvo pravosuđa, Pravni fakultet u Zagrebu te HAZU.

Zbornik znanstvenih radova skup je djela domaćih autora sa područja upravnog prava i upravne znanosti: profesora pravnih fakulteta iz Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka te pravnih praktičara i sudaca Visokog upravnog suda i Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Osim radova koji su predstavljeni na savjetovanju, dodana su i dva rada inozemnih suradnika kojima se daje uvid u organizaciju, funkcioniranje, izazove i trendove s kojim se upravno sudovanje susreće u europskim zemljama. Na 244 paginirane stranice, iz perspektive znanosti i prakse, može se dobiti pregled stanja kakvo je bilo do 2010. Uz same radove, zbornik sadržava skraćene i proširene verzije sadržaja, predgovor urednika te popis korištene literature uz svaki rad. Na samom kraju zbornika kratko se iznose osnovni podaci o autorima.

Predgovor urednika knjige profesora Koprića čitatelje upućuje u motive i potrebu izdavanja ovog djela. Daju se osnovni podaci o broju, temama i autorima te se dodatno pojašnjavaju kvalifikacije predstavljenih i objavljenih radova. Osobito se napominje međunarodna recenzija radova provedena od uglednih profesora s područja upravnog prava i javne uprave iz Hrvatske i susjednih zemalja. Budući da je od 13 radova čak 9 ocijenjeno znanstvenima, čitavo se savjetovanje može smatrati znanstvenim skupom, a ova knjiga zbornikom znanstvenih radova s međunarodnom recenzijom. Pokrivena je i europska i hrvatska dimenzija sustava sudske zaštite prava građana spram javne uprave. Zaključuje se da je Hrvatska krenula dobrim putem, ali putem punim izazova, no, kako ističe profesor Koprić, budućnost je pravi sudac svih stvari.

Prof. dr. sc. Ivan Koprić u prvom radu zbornika (str. 1–20) pod nazivom *Europski standardi i modernizacija upravnog sudovanja u Hrvatskoj* prepoznaje kako se unatoč različitim tradicijama primjećuje trend kretanja prema zajedničkom europskom modelu upravnog sudstva, koji se zasniva na određenim zajedničkim načelima upravnog prava i sudovanja, sličnostima u načinu osiguravanja sudske kontrole uprave te određenim tendencijama u razvoju. Navodi da se ideja o sudskoj kontroli uprave razvila od težnje o nadzoru isključivo zakonitosti upravnog akta, pa sve do ideje o ljudskom pravu na upravno sudovanje. Bez obzira na različite modele i organizaciju upravnog sudovanja, u okviru institucionalne prilagodbe pod utjecajem/pritisakom procesa europeizacije, pokazuje se da je svrha sudbenog nadzora zajednička svim sustavima. Ona se prvenstveno odnosi na zaštitu prava građana, javnog interesa i objektivnog pravnog poretka radi osiguravanja provedbe načela zakonitosti uprave i vladavine prava. Uočava se nužnost prihvaćanja, usklađivanja i realizacije mnogih europskih upravnih i pravnih standarda (razne preporuke, mišljenja, izvješća, poželjna praksa, načini rada itd.). Istaknuti standardi razvijaju se kroz djelovanje raznih europskih tijela i institucija koji pridonose pojavi upravne konvergencije i harmonizacije te prihvaćanju standarda europskog upravnog prostora. U nastavku rada ispituje ispunjava li novi hrvatski sustav upravnog sudovanja postavljene europske standarde u korelaciji s novinama unesenim u upravni postupak i je li usklađen s praksom Europskog suda za ljudska prava (ES). Naglašava važnost adekvatne edukacije, specifičnog znanja i vještina te usavršavanja upravnih sudaca. No, mogli bismo reći i opravdanu bojazan da će novo dvostupanjsko sudovanje možda pridonijeti znatnijem povećanju opterećenosti upravnih sudova s obzirom na uvođenje potpuno nove koncepcije upravnog spora.

Jean-Marie Woehrling, glavni tajnik Središnje komisije za ploidbu Rajnom, nastavnik Državne škole za javnu upravu i bivši predsjednik Upravnog suda u Strasbourgu, u svom radu *Javna uprava i upravno sudovanje u zemljama Europske unije: kako pomiriti odgovornost izvršne vlasti i sudski nadzor uprave?* (str. 21–34) analizira novije trendove u razvoju sudskog nadzora uprave. Naglašava važnost adekvatne pravne regulacije upravnog postupka koja ima važnu ulogu u nastanku i primjeni prikladnog sudskog nadzora uprave. Posebno analizira određene mogućnosti ublažavanja neželjenih posljedica grubih sudskih intervencija u upravne odluke radi zaštite prava građana i provedbe upravne efikasnosti. Smatra da je sudski nadzor proširen i ojačan, uz sve manje razlike među tradicionalnim europskim modelima, te da je pod snažnim utjecajem europskog prava. Nadalje, ističe da se javlja nov koncept diobe vlasti te da se na bolji način jamči neovisnost su-

daca o političkoj razini odlučivanja, uočava porast pravnih lijekova unutar institucionalnog okvira zemalja EU te daje prijedloge/ideje kako uskladiti »sudsko miješanje« i »slobodu službenika«. Osiguravanje sudskog nadzora uprave i širok nadzor nad upravnim djelovanjem postaje opća obveza država članica, jer je riječ o zajedničkom standardu demokratskog europskog društva. No, ostaje važno pitanje: Kako pomiriti sudsku kontrolu s potrebnom efikasnošću upravnog djelovanja te je dovesti u odnos s vladavinom prava da bi se jamčilo optimalno ostvarenje obiju vrijednosti?

Profesor ustavnog, upravnog i europskog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Salzburgu *Roland Winkler* u radu *Upravno sudovanje u Europi – zajednička pravna stečevina EU, dobra praksa i noviji pomaci* (str. 35–53) daje opći pregled nekoliko temeljnih sastavnica upravnog sudovanja u Europi. Kako je riječ o vrlo širokom i opsežnom području te je nemoguće opisati sve trendove u razvoju svih 27 zemalja članica Unije, autor se oslanja na jednu značajku koja je svima zajednička: važnost dosljednog sustava upravnog postupanja i sudovanja koja uvelike preteže nad važnošću pojedinačnih značajki tih sustava. Stoga ponajviše opisuje djelokrug i ulogu upravnog sudstva u vladavini prava i u ustavnoj ravnoteži vlasti, obrađuje zajedničku pravnu stečevinu EU na polju upravnog prava, istražuje organizaciju upravnih sudova iz perspektive većih sustava, kao što su francuski, engleski i njemački sustav, te se na kraju bavi s nekoliko pitanja postupka.

Prof. dr. sc. Dragan Medvedović, redoviti umirovljeni profesor upravnog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u svom radu *Razvoj upravnog sudovanja u Hrvatskoj* (str. 55–92), vodi čitatelje kroz povijesnu priču tradicije upravnosudskog nadzora zakonitosti akata uprave i sustava zaštite stranaka od nezakonitog rada upravnih tijela. Usporedbom tadašnjih sustava s novim/budućim, naglašava sličnosti i razlike u odnosu na predmet, pokretanje i tijek upravnog spora, ustrojstvo, položaj, sastav i mjesnu nadležnost upravnih sudova, njihove ovlasti, kao i dopustivost žalbe protiv njihovih odluka. Taj sustav postoji na cijelom području ili dijelu područja današnje Hrvatske gotovo 130 godina. Profesor Medvedović razmatra pravnu regulaciju upravnog sudstva u Hrvatskoj u periodu od 1918. do 2012. Smatra da se nijedna pojava ne može valjano spoznati odvojeno od onoga što joj je prethodilo i što je do nje dovelo, pa stoga ovom povijesnom analizom pokazuje da su mnoga zakonska rješenja već davno bila legislativno uređena. No, neka od njih nerijetko su bila zaboravljena i/ili modificirana, a iznimke su se pretvorile u pravila, što ne znači da se takve »opasnosti« ne bi mogle dogoditi i u budućnosti. Mnogobrojne pravne norme samo su instrument, ali kako će se upotrijebiti, ovisi o primjenjivcima, djelovanju sudova, kvalitetnoj i konstruktivnoj znanstvenoj i struč-

noj kritici, ali i o sudu javnosti. Sumarnim pregledom zaključuje da se u hrvatskoj pravnoj prošlosti pokazuje relativno visok stupanj kontinuiteta pravne regulacije mnogobrojnih pitanja, osobito u normiranju predmeta upravnog spora.

Izvanredni profesor i predstojnik Katedre za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci dr. sc. *Dario Đerđa* i zamjenik ministra uprave Republike Hrvatske dr. sc. *Zoran Pičuljan* u zajedničkom radu *Nastanak i temeljni instituti novoga Zakona o upravnim sporovima* (str. 93–122) daju pregled osnovnih faza nastanka i oblikovanja novog ZUS-a, naznačuju važnija rješenja koja su predlagana u postupku donošenja Zakona, ali i suprotna gledišta vezana za ta rješenja. Analiziraju nove temeljne institute i procesna rješenja koji na bitno drukčiji način utječu na pravnu regulaciju upravnosudskog postupka. Posebno se bave pitanjima širenja predmeta upravnog spora, dvostupanjskog ustroja upravnog sudstva, obvezatnosti utvrđivanja činjeničnog stanja i vođenja usmene rasprave, konceptualnog prijelaza sa primarno kasacijskog na reformacijski sustav donošenja odluka te uvjetima za izjavljivanje žalbe na presude upravnih sudova. Autori zauzimaju stajalište da koncept i mnogobrojne novine predstavljaju pravni diskontinuitet u odnosu prema dotadašnjem upravnosudskom nadzoru uprave te kao takvi trebaju biti iskorak prema kvalitetnijoj zaštiti prava građana, osobito ljudskih prava i temeljnih sloboda. Završno ističu da su ostvarene osnovne pravne pretpostavke za bitan napredak u modernizaciji hrvatskog postupovnog prava. Ipak, »oživotvorenje« novog koncepta u praksi moći će se ostvariti samo sveobuhvatnim pristupom.

Zastupnica Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP) *Štefica Stažnik* upozorava na probleme s kojima se hrvatski upravni spor suočio još prilikom ratifikacije *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (Konvencija) pa sve do donošenja novog ZUS-a. U radu *Europski sud za ljudska prava i standardi upravnosudskog postupka* (str. 123–133) spominje već poznatu neusklađenost prijašnjeg sustava zbog dane rezerve na čl. 6. Konvencije, navodeći da se od 2012. ta situacija bitno mijenja, jer se proširuje i poboljšava upravnosudska zaštita. Ističe konvencijske standarde prava na pošteno suđenje radi učinkovite primjene novog ZUS-a u pogledu čl. 6/1. od strane ESLJP kroz utvrđenu praksu. Prikazuje razvoj prava na pošteno suđenje i garancije koje to pravo pruža (pravo na pristup sudu, pravo na javno suđenje, pravo na suđenje u razumnom roku te pravo na neovisan i nepristran sud ustanovljen zakonom). U skladu s doktrinom tzv. »četvrte instancije« ESLJP samo osigurava da se države članice pridržavaju svojih obveza, no novija je praksa uznapredovala do te mjere da Sud u određenim slučajevima čak razmatra i odlučuje o meritu-

mu predmeta. Stažnik zaključuje da o načinu na koji će sudovi tumačiti i primjenjivati nacionalne norme u duhu konvencijskih načela u domaćim postupcima ovisi i pitanje postojanja učinkovitih pravnih sredstava za pošteno suđenje u upravnim stvarima. Primjena konvencijskih garancija u upravnim i upravnosudskim postupcima pridonijet će unapređenju zaštite ljudskih prava u odnosima s javnopravnim tijelima te će poboljšati kvalitetu upravnog sudovanja. Očekuje da će se na taj način Konvencija afirmirati u Hrvatskoj, smanjiti priljev predmeta na ESLJP, osigurati uspješno izvršenje presuda ESLJP te omogućiti praktično i učinkovito ostvarivanje prava na pošteno suđenje.

Davorika Lukanović-Ivanišević iz perspektive sutkinje Vrhovnog suda Republike Hrvatske u radu *Suđenje u razumnom roku u upravnosudskom postupku – praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske* (str. 135–154) analizira značenje i interpretaciju razumnog roka te prava na pošteno suđenje, razvoj prakse Vrhovnog suda u pružanju zaštite kroz pojedine faze odlučivanja, osobito što se tiče instituta šutnje uprave. S obzirom na postavljene kriterije procjene razumnosti roka, kao jedan od pet kriterija kojem se pridaje najveća važnost ističe se ponašanje nacionalnih sudova i tijela u pogledu njihove neaktivnosti. Autorica tablično iznosi podatke o primljenim/riješanim predmetima, načinu rješavanja predmeta u upravnim stvarima i o visini dosuđenih naknada u promatranom razdoblju (2006.–2009.). Prikazuju se novine u normativnom okviru za odlučivanje te u kontrolnim mehanizmima, osobito u pogledu Zakona o sudovima iz 2009., kao i promjene koje su nakon tih izmjena nastupile pred Vrhovnim sudom. Sutkinja Lukanović-Ivanišević posebno obrazlaže situaciju kada se radi o šutnji upravi te kako je Vrhovni sud odlučivao o pitanju računanja je li došlo do povrede razumnog roka s obzirom na ukupnu duljinu trajanja postupaka pred javnopravnim tijelima i Upravnim sudom. Navodi da stalno proširenje nadležnosti Vrhovnog suda, ponekad i neusklađenost sudske prakse, preopterećenost sudova, dovode do dugotrajnih postupaka i pridonose opravdanom nezadovoljstvu stranaka. Završno zaključuje da će biti zanimljivo pratiti hoće li se nova organizacijska rješenja ZUS-a odraziti na postupke u upravnim stvarima te doprinijeti smanjenju velikog broja neriješenih predmeta.

Izvanredni profesor na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku dr. sc. *Boris Ljubanović* u radu *Novi upravni i upravnosudski postupak – slabe točke i problematične situacije* (str. 155–164) ističe probleme pravne regulacije dvaju temeljnih zakona upravnoprocesnog prava. U upravnom postupku posebno se bavio pitanjima koja se odnose na ovlasti službene osobe za odlučivanje, posebne upravne postupke, institute jedin-

stvenog upravnog mjesta i upravnog ugovora, šutnje uprave te uvođenje elektroničke komunikacije. Nadalje, upozorava na predstojeće situacije u kojima bi mogle nastupiti određene nejasnoće, nepravilnosti ili neusklađenosti u upravnosudskom postupku. Tu posebno ističe problem obveze sudaca da utvrđuju činjenično stanje, meritorno odlučuju povodom reformacijskih odluka te provode usmene rasprave. Svoje stajalište temelji na shvaćanju da suci viših sudova koji do sada nisu provodili rasprave nemaju u tom pogledu iskustva. Zaključno upozorava na pogrešnu i neprihvatljivu odredbu temeljem koje Visoki upravni sud odlučuje povodom žalbe izjavljene zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja bez održavanja rasprave i korištenja svojim ovlastima u slučaju da je žalba osnovana pri tome čineći povredu načela neposrednosti.

Sutkinja Visokog upravnog suda *Ljiljana Karlovčan-Đurović* prikazuje *Prvostupanjski upravni spor* (str. 165–177), objašnjavajući ključne razloge za njegovo stvaranje, uz analizu i kritičko preispitivanje prijedloga danih u *twinning* projektu, strateškom dokumentu za izradu Nacrta novog ZUS-a, Smjernicama za izradu ZUS-a te Prijedlogu novog ZUS-a. Autorica je posebnu pažnju posvetila organizacijskim modelima upravnog sudstva u zemljama EU te organizacijskom i procesnom dijelu rješenja reforme: nadležnosti i sastavu suda, strankama u sporu, pokretanju prvostupanjskog spora, postupanju po tužbi, usmenoj raspravi te sudskim odlukama. U tim je područjima i fazama upravnog spora istaknula kojim se odredbama pridonosi ubrzanju postupka, iznijela je glavne probleme te dala opću ocjenu novom Zakonu. Naglašava da nije dobro što nisu usvojena neka od predloženih rješenja koja bi pridonijela procesnoj disciplini svih stranaka u sporu kao i najveći problem, a to je različito vrijeme (razmak od dvije godine!) stupanja na snagu dvaju bitno povezanih zakona (ZUP-a i ZUS-a).

Iz sudačkog i iskusnog »kuta gledanja« *Inga Vezmar Barlek* u stručnom radu *Drugostupanjski upravni spor* (str. 179–190) posebno razmatra odredbe ZUS-a koje reguliraju pravo na žalbu kao redoviti pravni lijek u upravnom sporu. Kako je riječ o novom institutu, detaljno se analiziraju žalbeni razlozi, ograničavajući učinak uvedenog »filtra«, odredbe o postupanju i ovlastima po žalbi Visokog upravnog suda kao drugostupanjskog suda, a sve u vezi sa zahtjevima učinkovitosti postupka. Autorica iskazuje da se nastojao uspostaviti djelotvoran »filter« koji će spriječiti da baš svi postupci dođu do druge sudske instancije. Sutkinja smatra da je to bilo potrebno kako bi se našla ravnoteža između efikasnog ostvarivanja prava građana i istovremene potrebe za kontrolom zakonitosti presuda. Upozorava da je nužno razlikovati nedopuštenost žalbenih razloga od nedopuštene žalbe.

Da bi se pridonijelo učinkovitosti, u slučaju osnovanosti žalbe, predviđa se donošenje reformacijske odluke Visokog upravnog suda, kojom se otklanjaju nedostaci nastali u prvostupanjskom upravnom sporu te se na taj način meritorno rješava stvar. Postavlja se pitanje je li takvo rješenje u svim slučajevima osnovanosti žalbe i pravnoteorijski ispravno, može li ono dovesti do prekoračenja opsega činjeničnog stanja ima li se na umu da se u žalbenom postupku ne mogu iznositi nove činjenice. U završetku rada ističe da se uvođenjem prava na žalbu u upravni spor postavljaju novi standardi hrvatskog upravnog sudovanja temeljem kojih se osigurava dodatni nadzor i pridonosi ujednačavanju sudske prakse.

Gordana Marušić-Babić, također sutkinja Visokog upravnog suda, u radu *Izvršenje prema novom Zakonu o upravnim sporovima* (str. 191–200), prikazuje usporedbu rješenja kojima se uređivao i uređuje institut izvršenja sudskih odluka donesenih u upravnom sporu, razmatrajući razloge za takvo normativno uređenje, ali iznoseći i neke od mogućih nedostataka. Važnost iznesene teme ogleda se u činjenici da cjelokupni smisao i cilj sudbene kontrole rada i akata uprave dobiva svoj puni smisao u završnoj fazi provedbe spora kroz institut izvršenja. Autorica navodi da je sudu sada omogućeno i nametanje obveza strankama i javnopravnim tijelima te tako izvršenje sudskih odluka postaje znatno važniji institut koji zahtijeva detaljno i jasno zakonsko uređenje. U zaključku ističe da bi neke od odredbi mogle izazvati veće ili manje nedoumice prilikom primjene, s obzirom na primjenu pravila propisanih ZUP-om i Ovršnim zakonom. Stoga se nameće pitanje omogućuju li pravila ZUP-a efikasno izvršenje i do koje se mjere te odredbe mogu primijeniti na izvršenje sudskih odluka iz upravnog spora.

Domagoj Maričić, voditelj Pravnog odjela Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM), i dr. sc. *Nikola Popović*, član Vijeća HAKOM-a, prikazuju odredbe novog ZUS-a sa aspekta nezavisnih regulacijskih tijela (NRT). Tako u radu *Postupci pred nezavisnim regulacijskim tijelima i novi Zakon o upravnim sporovima* (str. 201–226) propituju mogućnost da se ta tijela smatraju jednakovrijednim prvostupanjskim upravnim sudovima u smislu čl. 6. Europske konvencije. Analiziraju sudska praksu ESLJP i Europskog suda pravde te praksu Mađarske, Francuske i Velike Britanije u pogledu ekonomskih i tehničkih pitanja o kojima NRT zauzimaju stajališta. Određena međunarodna iskustva vezana za organizaciju sudovanja u području tržišnog natjecanja i regulacijskim poslovima te sudska praksa povezana s tim upućuju autore na zaključak o opravdanoj i potrebnoj izmijeni zakonske regulacije ZUS-a. Sukladno tome, predlažu nov način preispitivanja odluka NRT, i to tako da bi se omogućilo »tretira-

nje« NRT kao nezavisnih tribunala protiv čijih se odluka osigurava pravni lijek, tj. sudska kontrola Visokog upravnog suda. Također, ističu potrebu isključivanja spora pune jurisdikcije pred prvostupanjskim upravnim sudovima. Budući da je NRT-ima zakonodavac dodijelio široke ovlasti i time ih »izdignuo« iz sustava državne uprave na razinu »odmah do sudske«, takva situacija zahtijeva i veliku odgovornost koju moraju pokazati i dokazati u korištenju ovlastima i dosljednom kontrolom njihova poštovanja. Kao dodatno osiguranje zakonitosti rada NRT, autori predlažu mogućnost izvanrednog pravnog lijeka (revizije) pred Vrhovnim sudom u zakonom propisanim slučajevima.

Zbornik završava radom docentice dr. sc. *Bosiljke Britvić Vetma* sa Katedre za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, pod naslovom *Upravno sudovanje u Francuskoj – što možemo naučiti* (str. 227–241). Autorica se usredotočuje na komparativan uvid u nastanak i razvoj upravnog sudstva u Francuskoj te ističe posebnosti toga ustroja, osobito naglašavajući značaj Državnog savjeta kao posebno utjecajne francuske institucije. Docentica Britvić Vetma navodi da je u novije vrijeme vidljiv utjecaj prava EU i na francusko upravno pravo. Time se taj sustav prilagođuje razvoju društva i potrebama te se otvara prema vanjskim utjecajima zadržavajući svoju višestoljetnu tradiciju. U Francuskoj postoji dualitet sudstva podijeljen između redovnih i upravnih sudova. Državni savjet dominira cjelinom upravnog sudstva, »bdije« nad jedinstvenom pravnom praksom i osigurava normalno upravljanje upravnim sudovima i prizivnim upravnim sudovima. Na originalnost tog iznimno važnog neovisnog francuskog tijela upućuje i koegzistencija dviju funkcija u »istoj kući«: suda i savjetodavnog tijela, koja sama po sebi pridonosi kvaliteti prava. Kako je rad Državnog savjeta iznimno povijesno uspješan, autorica završno sumira kako iz njega možemo dobiti najviše pouka, koristiti se njegovim iskustvom te nam može poslužiti kao polazna osnova za usporedbu, razmišljanje i rješavanje problema.

Uvažavajući potrebu i važnost tema na koje se radovi odnose, ističu se važni aspekti reforme i europeizacije upravnog sudovanja te se komparaира postojeće stanje s nužnim izmjenama u zakonodavstvu i upravnosudskoj praksi. Teme objavljenih radova protežu se od pregleda povijesnog nastanka i razvoja upravnog sudovanja, novih instituta i tijeka upravnog spora, problematičnih situacija koje bi u budućnosti mogle nastupiti, komparativnog prikaza modela sudskog nadzora u razvijenim europskim zemljama iz čijih se primjera može učiti te europskih standarda, garancija i jamstava koje hrvatski upravni sustav treba ili je trebao usvojiti. Stoga je ovaj zbornik iznimno zanimljivo, kvalitetno i važno djelo dano na

prosudbu i uvažavanje stručnoj i znanstvenoj zajednici. Ovo je djelo putokaz, ali i osnova za daljnja razmatranja potrebnih izmjena i poboljšanja postojećeg uređenja sudbene kontrole nad upravom te njezine uloge i mjesta u zajedničkom europskom društvu. Sa stajališta teorije i prakse daje se pregled stanja, ali i upozorava na moguće probleme, nedostatke i nedoumice. Komparativnim analizama upućuje se na europske modele uzore koji služe kao dobrodošle pouke za inovativna i poboljšana rješenja. Vrijednost i potencijal ovog zbornika ogleda se u težnji da pridonese potrebama znanstvene i obrazovne zajednice. Radovi će naći publiku u sveučilišnim krugovima, ali su osobito namijenjeni i preporučuju se za proširivanje znanja i vidika studentima stručnih upravnih studija, diplomskih integriranih studija, specijalističkih studija javne uprave, sveučilišnih doktorskih studija javnog prava i javne uprave, ali i srodnih znanstvenih disciplina, te zainteresiranoj javnosti. Isto tako, ovaj zbornik može biti intelektualni poticaj svim čitateljima koji su zainteresirani za temu upravnog sudovanja i okupljeni oko nje.